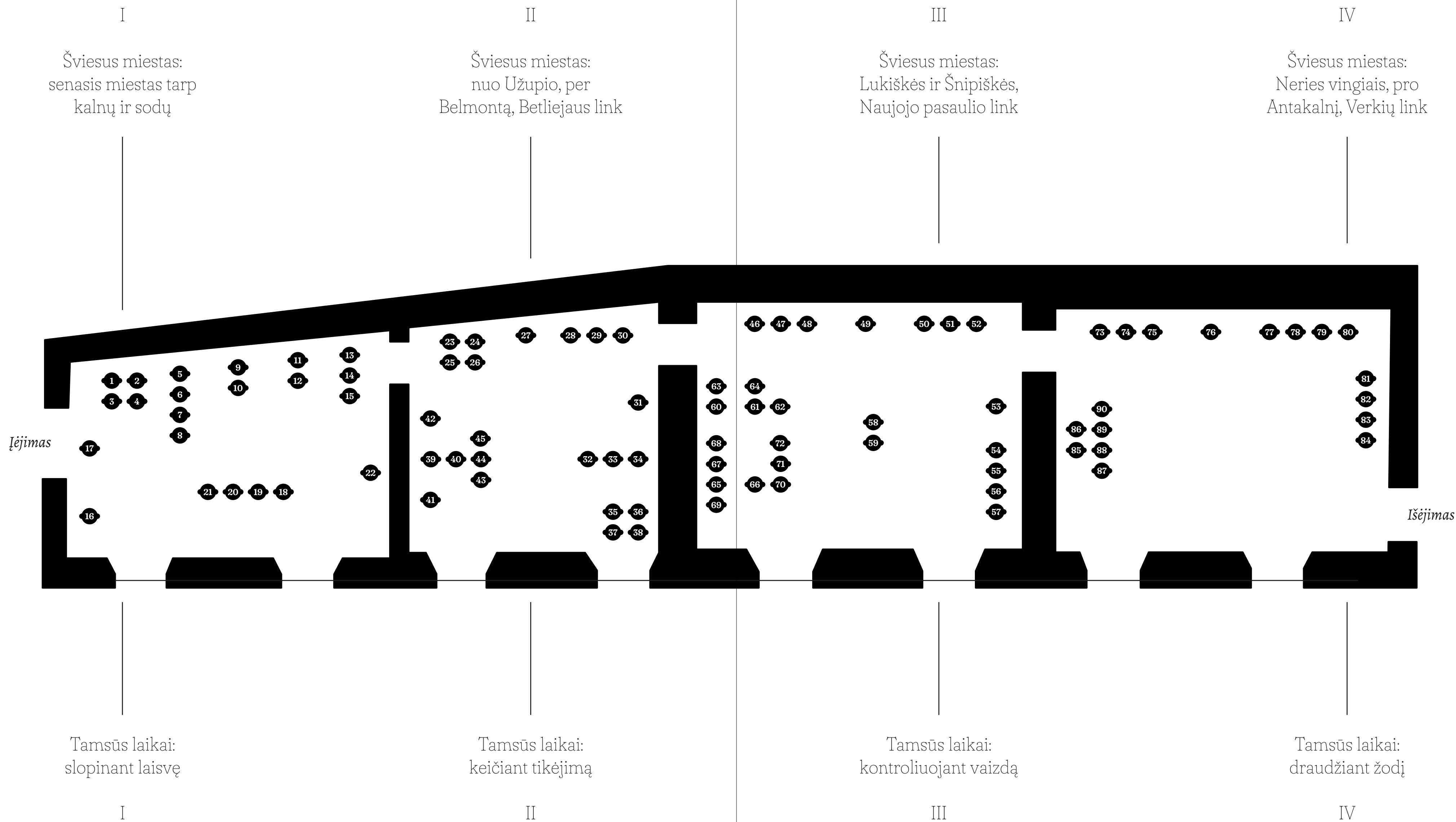

Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

Šviesus miestas, tamsūs laikai

Vilniaus paveikslų galerija

Miesto vaizdas nuo Mažosios Pohuliankos priemiesčio

Wilhelm Zacharczyk
Vilniaus albumas, nr. 3
Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

Šioje iš dabartinės K. Kalinausko gatvės darytoje nuotraukoje jau matomi pirmųjų caro valdžios vykdomos rusifikavimo politikos ženklai. Pastoliais apstatytos Šv. Nikolajaus cerkvė ir Šv. Kazimiero bažnyčia. Pastaroji paversta stačiatikių soboru, ant jos barokinių bokštų „užmauti“ svogūniniai kupolai. Šiame vaizde matomi pažangos ženklai – telegrafo stulpas pirmame plane ar keturkampis gaisrininkų bokštas Dominikonų gatvės pradžioje.

Trijų Kryžių kalnas

Wilhelm Zacharczyk
Vilniaus albumas, nr. 11
Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

Vaizde ant aukščiausios kalvos viršūnės išskyla trijų medinių kryžių siluetai. Kryžiai ne kartą griauti ir atstatyti, tačiau būtent šį anų laikų istorinį paminklą į kultūrinę atmintį įtraukė vienintelis fotografas Wilhelmas Zacharczykas, nes 1869 m. kryžiai sugriuvo ir caro valdžios laikais nebuvo atstatyti. Trijų Kryžių kalnas atmintinas tuo, kad čia kankinių mirtimi mirė septyni pranciškonai, kuriuos pagony, didžiajam kunigaikščiui Algirdui nesant, pririšo prie kryžių ir nuo šio kalno numetė upen sakydami: „Plaukite sau su tuo stabu, kurį liepiate garbinti“.

Miesto vaizdas nuo Trijų Kryžių kalno

Wilhelm Zacharczyk
Vilniaus albumas, nr. 1
Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

Ši pirmuoju numeriu pažymėta Wilhelmo Zacharczyko Vilniaus albumo fotografija įveda į miestą nuo aukštumų: nu-

sileidę kalvų terasomis, atsirėmę į Vilnios vingį, skęstantį Bernardinų sodo lapijoje, praslydę chaotiška Paplauja, patenkame į barokinės architektūros prisodrintą miestą. Panoramoje – kelios šventovės: Vizičių ir Misionierių bažnyčios, Šv. Dvasios cerkvė, Šv. Teresės bažnyčia, po jos seka sunkiai atpažįstama Švč. Trejybės cerkvė su renesansine varpine (po 1868 m. pradėtos kardinalios rekonstrukcijos buvo pažemintas stogas, nuardytas rytinio fasado barokinis frontonas, renovuotas vakarinis fasadas), toliau – į stačiatikių soborą rekonstruojama Šv. Kazimiero bažnyčia, Augustinų, Šv. Jono bažnyčios ir vėrinį užbaigianti senoji Skaisčiausiosios Dievo Motinos cerkvė, kurios atstatymo darbai pagal Nikolajaus Čiagino projektą pradėti 1865-aisiais.

Miesto vaizdas nuo Bufalo kalno

Wilhelm Zacharczyk
Vilniaus albumas, nr. 2
Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

XIX a. fotografuojant Vilniaus katedrą nuo Bufalo (dabar – Tauro) kalno, neišvengiama kliūtimi tapdavo tvora. Wilhelmas Zacharczykas ją įkomponuoja į vaizdą, taip apjuosdamas senąjį miestą ir pabrėždamas jo savitumą. Fotografui pavyksta aprėpti didelę miesto dalį: retai į panoramas patenkančią Šv. Jurgio bažnyčią, Antakalnio priemiestyje – Trinitorių bei Šv. Petro ir Povilo bažnyčias, Slušų rūmus, Pilies kalną ir kalvų virtinę, Katedrą su varpine.

Pilies kalnas

Wilhelm Zacharczyk
Vilniaus albumas, nr. 9
Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

Pilies kalnas pateko į 1833 m. įrengtos ir 1884 m. likviduotos Vilniaus tvirtovės teritoriją, todėl tuo laikotarpiu miestiečiai į jį nebuvo įleidžiami. Wilhelmo Zacharczyko fotografijoje yra ir kitų istoriškai reikšmingų ženklų: dešiniajame Neries krante – carinės tvirtovės pylimas (vaizdo kairėje) ir tiltas per kairiosios Vilnios atšakos intaką į Nerį ties Naujuoju arsenalu.

Pilies kalnas su Botanikos sodu

Wilhelm Zacharczyk
Vilniaus albumas, nr. 10
Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

Didingo vaizdinio centre – Vilniaus kilmę primenantis Pilies kalnas ir jo papėdėje 1799 m. Stanislovo Bonifaco Jundzilo įkurtas ir iki 1842 m. veikęs Vilniaus universiteto botanikos sodas. Pilių teritoriją juosianti Vilnios upė užmena mįslę apie jos senvagės, gynybai ir malūno poreikiams formuotų kanalų tinklą. Wilhelmo Zacharczyko pamatytas miesto kraštovaizdis negrįžtamai pasikeitė, kai 1882-ųjų pabaigoje kairioji upės atšaka buvo galutinai panaikinta.

Miesto vaizdas nuo Piromonto skersgatvio kitoje Neries pusėje

Wilhelm Zacharczyk
Vilniaus albumas, nr. 5
Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

1865-ųjų vasarą Wilhelmas Zacharczykas Žaliuoju tiltu persikėlė į Šnipiškių priemiestį, savo kamerą pasistatė Piromonto skersgatvyje (dabar – Žvejų g.), iš kurio atsiveria įspūdinga Vilniaus panorama su Pilies kalnu, upe ir krantine (dabar – Žygimantų g.).

Vilniaus astronomijos observato- rijos fotografo Wilhelmo Zachar- czyko 1867 m. vasario 18 d. raštas Vilniaus generalgubernatoriui Eduardui Baranovui

Lietuvos valstybės istorijos archyvas

Zacharczykas rašo, kad nori padovanoti Vilniaus miesto ir jo apylinkių albumą generalgubernatoriui ir prašo perduoti du kitus egzempliorius Jos Imperatoriškai didenybei Imperatorienei ir Jos Imperatoriškai aukštenybei didžiai kunigaikštytei Marijai Fiodorovnai.

Romos katalikų katedra

Wilhelm Zacharczyk
Vilniaus albumas, nr. 15
Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

Vilniaus katedra caro valdymo metais išlaikė savo statusą – jos nedrįso uždaryti ar reformuoti į stačiatikų šventovę. Plati Katedros aikštė atsirado pradėjus tvarkyti apleistus ir sunykusius Žemutinės pilies griuvėsius. 1837–1839 m. aikštė buvo išlyginta, išgrįsta akmenimis, praplėsta. Už Katedros – Pilies kalnas su optinio telegrafo įrenginių likučiais bokšte. XIX a. fotografai, o tarp jų ir Wilhelmas Zacharczykas, didingą klasicistinį statinį – architekto Lauryno Gucevičiaus nemirtingąjį kūrinį – įtraukdavo į miesto albumus kaip privalomą elementą.

Aštrieji [Aušros] vartai

Wilhelm Zacharczyk
Vilniaus albumas, nr. 12
Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

Aštrieji miesto vartai žinomi nuo XVI a. Jie garsėjo stebuklingu Dievo Motinos paveikslu. Sukilimo išvakarėse 1861 m. gatvėje prieš jį beveik kasdien buvo giedamos šventos giesmės, o po 1863–1864 m. sukilimo kultinis Dievo Motinos paveikslas tapo pasipriešinimo caro valdžiai simboliu.

Šv. Onos bažnyčia

1850
Iš Vilniaus albumo
(Album de Vilna, 1846–1871)

Litografai Adolphe Jean-Baptiste
Bayot ir Philippe Benoist
Leidėjas Janas Kazimierz Wilczyński,
Lemercier litografijos spaustuve

Chromolitografija
Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

Puošnus Jano Kazimierzo Wilczyńskiego 1846–1871 m. leistas Vilniaus albumas buvo labai vertinamas publikos, bet

nežinomas recenzentas Krokuvoje leistame žurnale *Przegląd Polski* 1868 m. palankiau atsiliepė apie amžininko fotografijas: „Zacharczyko pradėtas leisti gražus Vilniaus pastatų ir istorijos paminklų fotografijų albumas ištaiso gausius, bet prastus Lietuvos sostinės bažnyčių piešinius ir medžio raižinius. Lygindami Šv. Onos bažnyčios nuotrauką su Wilczyńskiego leista chromolitografija matome, kad Wilczyński siekė efekto, bet ne tikrumo“.

Šv. Onos bažnyčia

Wilhelm Zacharczyk
Vilniaus albumas, nr. 14
Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

Wilhelmo Zacharczyko vaizde – vilnietiškas gotikinis perlas – Šv. Onos bažnyčia, kurią anuomet fotografuojant dar stovėjo 1802-aisiais architekto Michailo Šulco statyta varpinė (vaizdo kairėje). Ji nugriauta 1870 m. tiesiant Aleksandro prospektą (dabar – Maironio g.), o 1873 m. pastatyta Nikolajaus Čiagino projektuota neogotikinė varpinė.

Koplyčia Georgijaus [Jurgio] aikštėje 1863–1864 m. sukilimo metu nužudytiems kariams atminti

Wilhelm Zacharczyk
Vilniaus albumas, nr. 13
Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

Šv. Aleksandro Neviškio koplyčia Šv. Jurgio (dabar – Vinco Kudirkos) aikštėje pradėta statyti 1863-ųjų spalį, pašventinta 1865 m. rugpjūčio 30 d. Statinys – Rusijos diegiamo neobizantinio stiliaus, projekto autoriai – caro valdžios patikėtiniai: Sankt Peterburgo imperatoriškosios menų akademijos profesorius Aleksandras Rezanovas ir statybai vadovavęs Vilniaus architektas Nikolajus Čiaginas. Aplinka dar nebaigta tvarkyti, todėl tikriausiai koplyčią Wilhelmas Zacharczykas fotografavo jos atidarymo išvakarėse, 1865-ųjų rugpjūtį.

Šv. Mikalojaus cerkvė

Wilhelm Zacharczyk
Vilniaus albumas, nr. 17
Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

Didžiojoje gatvėje Wilhelmas Zacharczykas išskyrė tik vieną architektūrinį objektą – ką tik atnaujintą Šv. Mikalojaus (dabar – Šv. Nikolajaus Stebuklario palaikų Pernešimo) cerkvę. Jos atstatymui ir atnaujinimui buvo panaudotos Vilniaus gyventojų rusų surinktos lėšos. Restauruojant cerkvę pagal Aleksandro Rezanovo projektą 1864 m. buvo nugriauti ją užstoję namai, 1865 m. rekonstruotas fasadas, pastatyta arkangelo Mykolo koplyčia. Darbai, kuriems vadovavo Nikolajus Čiaginas, buvo baigti ir cerkvė pašventinta 1865 metais.

Generalgubernatoriaus rūmai

Wilhelm Zacharczyk
Vilniaus albumas, nr. 18
Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

Pagrindinis vaizdo objektas – Generalgubernatoriaus rūmai. Siekdamas pabrėžti architektūrinio statinio reprezentatyvumą, o galbūt jame veikiančios valdžios, vykdančios rusifikacinę politiką, nuostatas, fotografas šioje nuotraukoje retušuoja už rūmų esančios Šv. Jono bažnyčios frontoną ir varpinę, Augustinų bažnyčios bokštą.

Wilhelmas Zacharczykas į savo fotografijas „įsileidžia“ žmogų. Dėl sudėtingos šlapiojo kolodijaus technologijos ir dėl judesio „tirpstančių“ figūrų fotografijoje tai buvo nelengva užduotis, bet fotografui pavyko – jo personažai drausmingai pozuoja priešais Generalgubernatoriaus rūmus.

Zigmanto Sierakausko palaikai

Fot. Kęstutis Stoškus
2017
Skaitmeninė kopija

17

Generalgubernatorius Michailas Muravjovas

Nikolajus Tichobrazovas (1796–1866)

1868

Drobė, aliejus

Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

18

Devocionalijų komplektas, rastas prie Henriko Makoveckio palaikų

Sidabras, vario ir cinko lydinys, auksavimas, šilkas

Lietuvos nacionalinis muziejus

19

Medaliukas, rastas prie Kazimiero Sičiuko palaikų

Vario ir cinko lydinys

Lietuvos nacionalinis muziejus

20

Medaliukas su virvelės fragmentu, rastas prie Zigmanto Sierakausko palaikų

Sidabras, vario ir cinko lydinys, šilkas

Lietuvos nacionalinis muziejus

21

Minjė tipo kuklos, rastos prie Vladislovo Nikolajaus palaikų

Švino lydinys, deformuotos

Lietuvos nacionalinis muziejus

22

Vilniaus miesto planas

1862

Skaitmeninė kopija

Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka

23

Miesto vaizdas nuo Užupio priemiesčio

Wilhelm Zacharczyk

Vilniaus albumas, nr. 7

Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

24

Užupio priemiesčio vaizdas nuo Misionierių sodo

Wilhelm Zacharczyk

Vilniaus albumas, nr. 32

Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

25

Užupio priemiesčio vaizdas ir Popinė nuo Polavskos [Poplavskos] gatvės

Wilhelm Zacharczyk

Vilniaus albumas, nr. 33

Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

26

Užupio priemiesčio vaizdas su Bernardinų kapinėmis

Wilhelm Zacharczyk

Vilniaus albumas, nr. 35

Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

27

Popinė nuo Tauro kalno

Wilhelm Zacharczyk

Vilniaus albumas, nr. 34

Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

28

Paplavų [Paplaujos] priemiesčio vaizdas su miesto dalimi

Wilhelm Zacharczyk

Vilniaus albumas, nr. 36

Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

29

Paplavų [Paplaujos] ir Saksų salos vaizdas

Wilhelm Zacharczyk

Vilniaus albumas, nr. 37

Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

30

Saksų salos vaizdas su miesto dalimi nuo Belmonto kalno

Wilhelm Zacharczyk

Vilniaus albumas, nr. 38

Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

31

Saksų salos vaizdas su miesto dalimi nuo Belmonto kalno

Wilhelm Zacharczyk

Vilniaus albumas, nr. 39

Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

32

Saksų salos vaizdas su miesto dalimi nuo Belmonto kalno

Wilhelm Zacharczyk

Vilniaus albumas, nr. 38

Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

33

Jeruzalė nuo Belmonto kalno

Wilhelm Zacharczyk

Vilniaus albumas, nr. 40

Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

34

Glinianka nuo Belmonto kalno

Wilhelm Zacharczyk

Vilniaus albumas, nr. 41

Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

35

Markučiai

Wilhelm Zacharczyk

Vilniaus albumas, nr. 44

Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

Tuo metu, kai Wilhelmas Zacharczykas lankėsi Vilniuje, Markučiai priklausė gydytojui grafui Ignacijui Godlevskiui. Nedidelį jo dvarelį sudarė keli vasarą nuomojami namukai, kelios valstiečių trobos ir nemažas žemės sklypas. Dabartinė medinė Markučių dvaro sodyba dar nebuvo pastatyta, tebuvo tik toliau esantis Markučių palivarkas. Į jį ir veda permestas medinis tiltelis (jo vieta žinoma iš detalių Markučių valdų planų).

Betliejus

Wilhelm Zacharczyk
Vilniaus albumas, nr. 45
Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

Graži Vilniaus apylinkių vietovė pavadinta pagal čia buvusią smuklę tokiu pačiu vardu. Per klonį sruvena upelis. Kairėje – Kuprioniškių gatvė (buv. Swiętopol), dešinėje – dabartinė Vilnelės (buv. Betliejaus) gatvė. Klonio tolumoje prie horizonto matosi aukštas geležinkelio pylimas. Visa tai – dabartinio Markučių rajono dalis. Ties Betliejumi už geležinkelio pylimo buvo užėiga „Geležinė trobelė“.

Karlsbadas

Wilhelm Zacharczyk
Vilniaus albumas, nr. 42
Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

Nuotraukoje užfiksuota žavingojo Karlsbado dalis – iš kairės atitekančios Vilnios vingis, statūs krantai ir griova per vidurį, kuria į Vilnią įteka upelis. Karlsbado dabartinių Vilniaus toponimų sąrašė nebėra. Markučius valdžiusio Ignatijaus Godlevskio 1868 m. plane nurodyta Karlsbado vietovė (apyrubė) prie Vilnios vingio, į vakarus nuo griovos, kuria atiteka trumputis upeliukas. Tos vietos link, kur prie Vilnios stovėjo Karlsbado smuklė, vedė Karlsbado (dabar – Pakraščio) gatvė. Plokščia kalva kairėje – tai vieta, kur naujas žemės savininkas, geležinkelių tiesimo inžinierius Aleksejus Melnikovas 1867 m. pasistatė Markučių vilą.

Belmontas nuo Karlsbado

Wilhelm Zacharczyk
Vilniaus albumas, nr. 43
Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

Už Vilnios posūkio į kairę, rytinėje Belmonto kalno papėdėje stūkso namukai ir driekiasi kelias (nematomas vaizde), vedantis į Leoniškes. Dar kartą galima pasigėrėti Wilhelmo Zacharzyko pasirinktu metodu apžiūrėti vieną prieš kitą esančias vietas.

Šv. Juozapo Sužadėtinio bažnyčia (nugriauta 1877)

Józef Czechowicz
Prieš 1874
Šlapijo kolodijaus technika,
albumino popierius
Vilniaus universiteto biblioteka

Šv. Juozapo Sužadėtinio bažnyčios griuvėsiai

Józef Czechowicz
1877
Šlapijo kolodijaus technika,
albumino popierius
Lietuvos mokslų akademijos
Vrublevskių biblioteka

Vilniaus dalies planas su buvusiomis ir veikiančiomis senosiomis pravoslavų cerkvėmis

1874
Iš albumo „Vakarinų imperijos gubernijų senovės paminklai“
Chromolitografija
Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

Bažnyčios istorijos profesorius, bažnytinės teisės daktaras, generalgubernatoriui Michailui Muravjovui lojalus Vilniaus prelatas Antonis Niemeksa (1825–1878)

Szachno Privalskis ir Friedrichas Hermannas Rathke
Vilnius, apie 1863
Šlapijo kolodijaus technika,
albumino popierius
Lietuvos nacionalinis muziejus

Friedricho Hetzscholdo „Pastatytų ir perstatytų Vilniaus cerkvių albumas“

(Альбом виленских церквей вновь построенных и перестроенных, 1866)
Šlapijo kolodijaus technika,
albumino popierius
Trakų istorijos muziejus

Tuo pačiu metu kaip ir Wilhelmas Zacharczykas Vilniuje veikęs fotografas Friedrichas Hetzscholdas sudarė Vilniaus cerkvių statybų nuotraukų aplanką „Pastatytų arba perstatytų Vilniaus cerkvių albumas“. Dvi iš aštuonių nuotraukų yra perfotografuotos dailininko Ivano Trutnevo akvarelės, vaizduojančios Šv. Nikolajaus Stebukladario palaikų Pernešimo cerkvę prieš perstatymą ir po jo. Kitose šešiose – Švč. Dievo Motinos Ėmimo į dangų soboro statyba ir Šv. Nikolajaus soboro fasado perstatymas, jau baigta Šv. kankinės Paraskevės cerkvė ir prie jos pastatyta varpinė, Šv. Aleksandro Neviškio koplyčia Šv. Jurgio prospekte ir prie jos buvusi sargybinė. Fotografuota žiemą, nepalankiomis sąlygomis.

Šv. Nikolajaus soboro fasado perstatymas

Friedricho Hetzscholdo „Pastatytų ir perstatytų Vilniaus cerkvių albumas“
(Альбом виленских церквей вновь построенных и перестроенных, 1866)
Šlapijo kolodijaus technika,
albumino popierius
Trakų istorijos muziejus

Švč. Dievo Motinos Ėmimo į dangų soboro statyba

Friedricho Hetzscholdo „Pastatytų ir perstatytų Vilniaus cerkvių albumas“
(Альбом виленских церквей вновь построенных и перестроенных, 1866)
Šlapijo kolodijaus technika,
albumino popierius
Trakų istorijos muziejus

Miesto vaizdas nuo Sankt Peterburgo–Varšuvos geležinkelio

Wilhelm Zacharczyk
Vilniaus albumas, nr. 6
Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

Fotografijoje – vos penkerius metus Vilniuje veikiantis geležinkelis. Senamiestis skendi migloje, ryškėja industrinio miesto kontūrai. Tai tik pradžia, bet netrukus, intensyvėjant tranzitui ir prekybai urmu, šalia geležinkelio bus pastatyti medienos, grūdų ir kitų prekių sandėliai, išaugs infrastruktūra, atsiras nauji gyvenamųjų namų kvartalai. O kol kas čia erdviai išsidėsčiusi geležinkelio stotis, vandens bokštas, traukinių sąstatai su mediena ir gana plačiai teritoriją juosianti tvora.

Geležinkelio debarkaderis

Wilhelm Zacharczyk
Vilniaus albumas, nr. 19
Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

Vilniuje – nauji laikai ir nauji terminai. Tiesa, prancūzišku žodžiu *debarcadere* vadindavo plaukiojančias priplaukas, tik kažin, ar iki geležinkelio atidarymo mieste vietiniai žinojo, kad debarkaderiu vadinsis ir geležinkelio stotis.

Pirmieji geležinkelio nuo Peterburgo iki Varšuvos tiesimo darbai Vilniaus apylinkėse prasidėjo 1858 m. gegužės 15 d. Pirmasis traukinys iš Dyneburgo (dabar – Daugpilio) į Vilnių atvyko 1860 m. rugsėjo 4 d. Panerių tunelis buvo baigtas rugsėjį, o 1860 m. spalio 3 d. imperatorius Aleksandras II padėjo paskutinį akmenį. Galiausiai geležinkelis iš Vilniaus į Sankt Peterburgą atidarytas 1862 m. kovo 15 d., iš Vilniaus į Varšuvą – 1862 m. rugsėjo 6 d.

Sankt Peterburgo–Varšuvos geležinkelio vaizdas

Wilhelm Zacharczyk
Vilniaus albumas, nr. 20
Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

Wilhelmą Zacharczyką, kaip ir kitus vilniečius traukė geležinkelis – inžinerijos naujovė, suteikianti perspektyvą moderniai judėti. Panoramos akcentas – geležinkelio bėgiai, tačiau ne mažiau svarbi ir aplinka: 1862 m. pastatytas viadukas, nuo jo išplatintas kelias į Naująją pasaulį (kairėje) ir nutiestas kelias su šaligatviais ir žibintais stoties link (dešinėje), o jo pabaigoje – Šv. Stepono bažnyčia, kurią po 1863–1864 m. sukilimo caro valdžia uždarė ir pritaikė miesto kalėjimui.

Naujojo pasaulio [Naujininkų] priemiestis

Wilhelm Zacharczyk
Vilniaus albumas, nr. 8
Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

Naujasis pasaulis – priemiestis žavingos gamtos apsuptyje daug žadančiu pavadinimu formavosi už geležinkelio – čia kūrėsi ne aristokratai, o dažniausiai nepasiturintys vilniečiai. Fotografas akcentuoja jaukią gyvenvietę, bet kartu aki-vaizdu, kad jis aptiko žiūros vietą, nuo kurios atsiveria Vilniaus sakralumas – tolumoje neįtikėtiniu būdu išsirikiuoja vieni svarbiausių miesto objektų: Šv. Kazimiero, Augustinų, Šv. Jono bažnyčios, Šv. Dvasios cerkvė, Pilies ir Trijų Kryžių kalnai, Misionierių ir Vizičių bažnyčios.

Rasų Romos katalikų kapinės

Wilhelm Zacharczyk
Vilniaus albumas, nr. 23
Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

Rasų kapinės įsteigtos 1801 m. Vaizde boluojančią tvorą pastatė kapines prižiūrėję vienuoliai misionieriai 1820 m. vietoj Napoleono karių sudegintos medinės, taip užbaigdami 20 metų trukusius kapinių planavimo darbus. Šiose kapinėse 1869 m. bus palaidotas 27 metų katalikas Wilhelmas Zacharczykas.

Stačiatikių kapinės

Wilhelm Zacharczyk
Vilniaus albumas, nr. 21
Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

Stačiatikių Šv. Eufrosinijos kapinės už Aušros Vartų, šalia Lydos kelio, įrengtos 1815 m. Jos išdėstytos ant kelių vaizdingų kalvų, apaugusių įvairiais medžiais. Prie įėjimo į kapines įrengti du mūriniai namukai sargams ir duobkasiams. Nuo vartų einanti tiesi alėja veda prie mūrinės Šv. Eufrosinijos cerkvės, atnaujintos 1865 m. Stačiatikių palaidojimo vieta Vilniuje tapo ypač svarbi, po 1863–1864 m. sukilimo pabrėžiant rusiškosios kultūros galią ir svarbą. Kapinėse stovi mūrinė koplyčia, skirta sukilimą malšinant žuvusių rusų karių atminimui.

Kapinės nufotografuotos ką tik atnaujinus cerkvę, koplyčią ir tvorą.

Koplyčia stačiatikių kapinėse 1863–1864 m. sukilimo metu nužudytiems kariams atminti

Wilhelm Zacharczyk
Vilniaus albumas, nr. 22
Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

Fotografijoje – ką tik iškilęs memorialinis paminklas, kurį Wilhelmas Zacharczykas įtraukė į Vilniaus albumą, liudydamas carinės Rusijos įsitvirtinimą krašte.

Bizantiško stiliaus koplyčią pastatė akademikas Nikolajus Čiaginas, vadovaujant profesoriumi Aleksandrui Rezanovui. 1865 m. rugpjūčio 25 d. ji pašventinta šv. Jurgio vardu. Ant jos trijų išorinių sienų, tarp kolonų, įmontuotos didelės marmurinės lentos, kuriose įamžinti kirtusių ir čia palaidotų rusų karių vardai.

Lukiškių priemiestis

Wilhelm Zacharczyk
Vilniaus albumas, nr. 24
Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

Lukiškių aikštė tuo metu visuomenės sąmonėje neturėjo reprezentacinio įvaizdžio – tai buvo turgaus, egzekucijų ir pramogų vieta, kurią su centru jungė negrįstas ir neapšviestas vieškelis. Fotografas nuo Bufalo (dabar – Tauro) kalno šlaito apžvelgė visą aikštę su prieigomis, kadre apėmė senas našlaičių kapines, skurdžias priemiesčio sodybas, vidury aikštės išrikiuotas patrankas, turgaus svarstyklių pastatą, Šv. Jokūbo ir Pilypo bažnyčią, o tolumoje pastebėjo ir į vaizdą

įtraukė Šv. Rapolo bažnyčią su jėzuitų vienuolynu Šnipiškėse.

54

Lukiškių ir Šnipiškių priemiesčių vaizdas nuo Trijų Kryžių kalno

*Wilhelm Zacharczyk
Vilniaus albumas, nr. 27
Lietuvos nacionalinis dailės muziejus*

Fotografas seka paskui Nerį ir Vilnią, miesto ir priemiesčių peizažuose aptikdamas jų išpūdingiausius vingius ir krantus, suvaldydamas ir sustabdydamas vandens srautus, taip įprasmindamas ir Vilniaus istorinio laiko tėkmę. Fotografijoje Nerį karūnuoja dvi bažnyčios: Šv. Pilypo ir Jokūbo Lukiškėse ir Šv. Rapolo Šnipiškėse.

55

Žaliojo tiltas ir Šv. Jokūbo bažnyčia

*Wilhelm Zacharczyk
Vilniaus albumas, nr. 25
Lietuvos nacionalinis dailės muziejus*

Pirmajame vaizdo plane dominuoja Žaliojo tiltas, tačiau akivaizdu, kad svarbiausia yra centre įkomponuota Šv. apaštalo Pilypo ir Jokūbo bažnyčia. Grakštus vėlyvojo baroko statinys, išskylantis Lukiškių priemiestyje, ženklina katalikybės sąsajas su europietiška kultūra, kuri veikusiai stebino ir žavėjo ne vieną atvykėlį iš carinės Rusijos gilumos. Bažnyčios link driekiasi ir vienas Adomo Honorio Kirkoro maršrutas: „Žaliuoju tiltu grįžę atgal į miestą ir pasukę dešinę, patenkame į kitą Neries pakrantės priemiestį, vadinamą Lukiškėmis nuo Vytauto numylėtinio Lukošiaus, Petro sūnaus, kuriam jis skyrė šias žemes, vardo.“

56

Šnipiškių priemiestis su Šv. Rapolo bažnyčia

*Wilhelm Zacharczyk
Vilniaus albumas, nr. 26
Lietuvos nacionalinis dailės muziejus*

Šv. Rapolo bažnyčią ir vienuolyną jėzuitai pasistatė XVIII a. Wilhelmo Zacharczyko fotografijoje užfiksuoti pastatai jau nebepriklausė bažnyčiai. 1795 m. vienuolynas buvo parduotas caro valdžiai, jame įrengtos kareivinės. 1832 m. uždaryta Šv. Rapolo bažnyčia paversta karinių reikmenų sandėliu.

Į kadrą pateko upė ir dalis Žaliojo tilto. Tiltu atramas iš kitos pusės nuo lyčių saugo medinės lytlaužos, dažnai neatlaikydavusios ledų spaudimo. Greta koplytstulpio, priešais Žaliąjį tiltą, Ukmergės ir Kalvarijų gatvių kampe, stovėjo dviejų aukštų klebonija.

57

Šnipiškių priemiestis su Šv. Rapolo bažnyčia

*Wilhelm Zacharczyk
Vilniaus albumas, nr. 16*

Ši Wilhelmo Zacharczyko nuotrauka buvo atspausdinta neteisingai, sukeitus kairę su dešine.

Vaizde dominuoja Šv. Rapolo bažnyčia su vienuolyno pastatais, upės vaga ir tiltas, nuo 1759 m. vadinamas Žaliuoju – tikriausiai tada buvo nudažytas žaliai. Per 1812 m. karą sudegęs tiltas buvo atstatytas 1827–1829 m., o nuotraukoje matomą išvaizdą įgavo po 1848 m. restauracijos. Per Šnipiškių priemiestį vedė kelias į Ukmergę ir Verkius.

58

Lukiškių priemiestis

*Wilhelm Zacharczyk
Vilniaus albumas, nr. 24
Skaitmeninė kopija
Lietuvos nacionalinis dailės muziejus*

59

Naujojo pasaulio [Naujininkų] priemiestis

*Wilhelm Zacharczyk
Vilniaus albumas, nr. 8
Skaitmeninė kopija
Lietuvos nacionalinis dailės muziejus*

60 61 62

Achille'o Giuseppe'ės Bonoldi'o fotoateljė

Achille Giuseppe Bonoldi (1821–1871) – sulenkėjęs Italijos pilietis, italų dainininkas (baritonas), baigęs Lozano universitetą apie 1840 m. atvyko į Lietuvą ir dirbo dainavimo mokytoju. 1842 m. apsigyveno Vilniuje, koncertavo, apie 1858 m. Elijaševičiaus name Semionovskajos (dabar – L. Stuokos-Gucevičiaus) gatvėje priešais Šv. Kryžiaus (Bonifratrų) bažnyčią įsteigė fotoateljė. 1863 m. sausį ateljė padarius kratai jį uždaryta, negatyvai ir nuotraukos sunaikinti, prietaisų likimas nežinomas. Buvusioje Bonoldi'o ateljė 1864 m. savo ateljė atidarė Ivanas Levickis, naudojęs Abdono Korzono įrangą. Nuo 1862 m. pabaigos buvo sukilėlių aukščiausio organo Lietuvoje – Lietuvos provincijos komiteto – narys, 1863–1864 m. sukilimą Lietuvoje rengusio judėjimo komiteto narys, su kitais Vilniuje įrengė nelegalią spaustuvę. Kaip Italijos pilietis 1863 m. ištremtas iš Rusijos imperijos. Buvo sukilimo vadovybės įgaliotas rūpintis ginklų tiekimu iš užsienio. Nuo 1863 m. gyveno Paryžiuje, 1871 m. vadovavo Paryžiaus komunos raitelių daliniai, žuvo kautynėse.

60

Konstantinas Kalinauskas (1838–1864) – teisininkas, vienas 1863–1864 m. sukilimo vadų

*Achille Giuseppe Bonoldi
Apie 1862
Šlapiojo kolodijaus technika, albumino popierius
Lietuvos valstybės istorijos archyvas*

61

Maksymilian Fajans

*Achille Giuseppe Bonoldi
Varšuva, apie 1863
Skaitmeninė kopija
Lietuvos nacionalinis muziejus*

62

1863–1864 m. sukilimo dalyvis Boleslovas Dluskis (1826–1905)

*Achille Giuseppe Bonoldi
Vilnius, 1860–1863
Skaitmeninė kopija
Lietuvos nacionalinis muziejus*

63

Leokadja Bonoldi, Vilniaus vicegubernatoriaus Prokopo Bagniewskio dukra, fotografo Achille'o Giuseppe'ės Bonoldi'o žmona

*Ivanas Levickis
Apie 1865
Šlapiojo kolodijaus technika, albumino popierius
Lietuvos nacionalinis muziejus*

64

Ivanas Levickis

*Autoportretas
1864–1866
Šlapiojo kolodijaus technika, albumino popierius
Lietuvos valstybės istorijos archyvas*

65 66 67 68

Abdono Korzono fotoateljė

Abdonas Korzonas (1824–po 1874) 1863 m. įsitraukė į sukilimą: verbavo norinčius eiti į sukilėlių būrius, juos vesdavo prisiekti pas kunigą, savo ateljė slėpė brolio Brunono Tado Korzono (1830–1890) iš Maskvos atvežtus ginklus. Valdžios atsiųstas provokatorius fotografą išdavė ir areštavo. Areštinėje pakriko psichinė Korzono sveikata, todėl tris mėnesius (liepą–rugsėį) jis buvo gydomas karo ligoninėje kaip psichinis ligonis. Už dalyvavimą sukilime nuteistas tremtimi į Sibirą ir turto konfiskavimu. 1864 m. ištremtas į Atamanovą (Jenisiejaus gubernija, Rusija), 1872 m. persikėlė į Troicką (Orenburgo gubernija). Po arešto jo žmona Vanda Korzonienė įrodė, kad ateljė įrangą ir aparatai buvo pirkti už jos pinigų. 1866 m. Vandos su Ab-

donu santuoka buvo nutraukta, tais pačiais metais ji ištekėjo už architekto Ivano Levickio, kuris savo įsteigtoje ateljė naudojo Korzono įrangą.

65

Bernardinų bažnyčios diakonas Adrianas Novickis

*Abdonas Korzonas
Vilnius, apie 1863
Šlapiojo kolodijaus technika, albumino popierius
Lietuvos valstybės istorijos archyvas*

66

Jokūbas Geištoras (1827–1897) – vienas 1863–1864 m. sukilimo vadų

*Abdonas Korzonas
1863
Šlapiojo kolodijaus technika, albumino popierius
Lietuvos nacionalinis muziejus*

67

Zigmantas Sierakauskas (1826–1863) – karininkas, vienas 1863–1864 m. sukilimo vadų

*Abdonas Korzonas
Apie 1862
Šlapiojo kolodijaus technika, albumino popierius
Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka*

68

Geležinkelio tunelio statyba Paneriuose

*Abdonas Korzonas, 1860
Šlapiojo kolodijaus technika, albumino popierius
Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka*

69

Vilniaus fotoateljė priežiūrą vykdęs policmeisterio padėjėjas majoras Konstantinas Nožinas su žmona

*Szachno Privalski, Herman Rathke
Apie 1863
Šlapiojo kolodijaus technika, albumino popierius
Lietuvos nacionalinis muziejus*

70

Generalgubernatoriaus Michailo Muravjovo 1863 m. birželio 6 d. raštas dėl fotoateljė uždarymo

Lietuvos valstybės istorijos archyvas

71

Vilniaus fotografų pasižadėjimas neįsileisti į savo fotoateljė tremiamų į Sibirą nusikaltėlių ir jų nefotografuoti

*1865 m. rugpjūčio 2 d.
Lietuvos valstybės istorijos archyvas*

72

Vilniaus gimnazistas Zdanowiczius (įrašas kitoje pusėje: „buvo gaujoje“)

*Valerijonas Daumantas ir Stanislovas Nikolajus
Vilnius, 1862*

*Fotografija iš Vilniaus gubernatoriaus Stepano Paniutino šeimos albumo
Vilnius, XIX a.*

*Šlapiojo kolodijaus technika, albumino popierius
Lietuvos valstybės istorijos archyvas*

Miesto vaizdas nuo Zakreto [Vingio]

Wilhelm Zacharczyk
Vilniaus albumas, nr. 4
Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

Nuo aukščiausios Neries kranto šlaito vietos nufotografuota plati apylinkių panorama: Neries vingis, tankus Žvėryno pušynas dešiniajame Neries krante, laukai ir sodybos plokščiame kairiajame krante, tolumoje – Šv. Pilypo ir Jokūbo bažnyčia.

Vaizdo viduryje prie kranto stovintys mediniai namai yra užvažiuojamieji dvareliai, dešinėje, ant Bufo kalno – liuteronų kapinių tvora, kalno papėdėje – medinė statinių tvora aptvertos neišlikusios kapinės. Dabar kairiuoju krantu eina Goštauto gatvės atkarpa iki susijungimo su Geležinio Vilko gatve.

Zamečekas [Pilaitė] nuo senojo Zakreto [Vingio]

Wilhelm Zacharczyk
Vilniaus albumas, nr. 46
Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

Fotografuota tikriausiai nuo Plikakalnio atodangos. Dešiniajame krante – vakarinis Vingio pakraštys, kairiajame – Karoliniškių miškai, o tolumoje už jų ant kalvos – Pilaitės dvaras, davęs pavadinimą visai apylinkei.

Šioje vietoje XVI a. pradžioje pilį pasistatydino LDK didikai Astikai. Piliai sunykus Pilaitės dvaro sodybos planas susiformavo XVII a. pabaigoje. Iki XVIII a. pabaigos pasikeitė keli dvaro šeiminkai. 1827 m. Pilaitės dvarą nupirko Vilniaus universitetas, jame buvo pradėtas steigti pirmasis Lietuvoje Agromijos institutas. Pilaitės mokomajam ūkiui vadovauti paskirtas profesorius Michalas Fryczyński, kuris nuėjo į dvarą su visais pastatais. Kai Wilhelmas Zacharczykas buvo Vilniuje, profesorius jau buvo miręs ir dvarą valdė jo sūnėnas.

Zakretas [Vingis] ir Žvėrynas

Wilhelm Zacharczyk
Vilniaus albumas, nr. 47
Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

Fotografuota iš Vingio kranto. Miškinga Žvėryno vietovė (vaizdo dešinėje) – dešiniajame Neries krante. Tarp medžių išnyra generalgubernatoriaus vasaros vila, o dar toliau – keli malūno pastatai. Kitapus tolumoje – Karoliniškės.

Generalgubernatoriaus vasarnamis

Wilhelm Zacharczyk
Vilniaus albumas, nr. 48
Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

Apie 1825 m. vakarinėje Žvėryno dalyje (dabar – Birutės g. 40) kunigaikštis Leonas Wittgensteinas pasistatė medinę rezidenciją, vėliau tapusią Vilniaus generalgubernatoriaus vasarnamiu. Šiandien šio pastato nebėra – jis buvo išardytas 2013 m. po gaisro.

Antakalnio priemiesčio vaizdas nuo Tauro kalno

Wilhelm Zacharczyk
Vilniaus albumas, nr. 28
Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

Nors esame įpratę Tauro kalnu vadinti visiškai kitą Vilniaus aukštumą – Pamėnkalnį, Vilniaus pilių rezervato direkcijos tyrėjas Gediminas Kontrimas nustatė, kad Wilhelmas Zacharczykas fotografavo nuo šalia Stalo kalno esančio bevardžio piliaikalnio, anuomet vadinto Tauro kalnu, tikriausiai laikantis Teodoro Narbuto tradicijos (istorikas nurodo, kad Tauro kalnas yra kelio iš Užupio į Antakalnį dešinėje).

Zaikovskio kareivinės

Wilhelm Zacharczyk
Vilniaus albumas, nr. 29
Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

Nors visą kadrą užima patvinusi Neris, pagrindinis objektas – upės kranto panoramoje aiškiai išsiskiriantis didelis baltas keturaukštis pastatas, vadinamas Slušų rūmais, nes 1690–1694 m. juos pastatydino didikas Dominykas Mykolas Sluška. Savininkai keitėsi, o 1803 m. rūmus iš caro vyriausybės nupirko pirklis Dominykas Zaikovskis, įrengęs juose lentpjūvę ir alaus daryklą. Nuo tada pastatas pradėtas vadinti jo pavarde. 1831 m. carinė vyriausybė rūmus atpirko ir pritaikė karinei tvirtovei. Rūmuose veikė lazaretas, kareivinės, buvo įrengti amunicijos sandėliai. Vėliau, 1869 m., rūmai perėjo carinės Vidaus reikalų ministerijos žinion ir 1872 m. juose buvo įsteigtas etapinis katorgos kalėjimas.

Šv. Petro [ir Povilo] bažnyčia

Wilhelm Zacharczyk
Vilniaus albumas, nr. 31
Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

Antakalnio priemiestis buvo viena plati aukšto Neries kranto kalvomis einanti gatvė, prasidedanti už tilto per Vilnią. Antakalnio sodybos kūrėsi palei gatvę ir Neries pakrantėje. Vaizdo centre – svarbiausia Antakalnio įžymybė – Šv. Petro ir Povilo bažnyčia. Toliau už bažnyčios yra Pospieška ir prasideda Švenčionių pašto vieškelis.

Arkangelo Mykolo cerkvė Antakalnyje

Wilhelm Zacharczyk
Vilniaus albumas, nr. 30
Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

Atvykęs į Vilnių Michailas Muravjovas labai daug dėmesio skyrė stačiatikių padėties stiprinimui: atidarytos senos neveikusios cerkvės, atnaujintos veikusios, pastatyta naujų koplyčių, katalikų bažnyčios paverstos stačiatikių cerkvėmis. Wilhelmas Zacharczykas daugelį šių permainų užfiksavo savo nuotraukose. Fotografijoje – Sapiegų valdose Išganytojo (Viešpaties Jėzaus arba Trinitorių) bažnyčia, kurią 1865 m. caro valdžia paverė karo ligoninės Arkangelo Mykolo cerkve.

Trinapolis

Wilhelm Zacharczyk
Vilniaus albumas, nr. 49
Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

Neries juosiami platūs laukai (vaizdo kairėje) dabar – Valakampiai ir Turniškės. Tolumoje matosi Trinapolio bažnyčia. Trinapolyje iki 1831 m. sukilimo gyveno vienuoliai trinitoriai. Sukilimą numalšinus bažnyčia ir vienuolynas uždaryti, juose įkurtos kareivinės ir ligoninė. Visa bažnytinė įranga atiteko Šv. Kryžiaus Atradimo bažnyčiai, o pastatai ir žemė atiduoti valstybės išdui. 1846 m. stačiatikių bažnyčios archijerėjus Josifas Semaška, nemažai prisidėjęs prie unitų bažnyčios panaikinimo, įrengė čia savo vasaros rezidenciją. 1849 m. bažnyčia rekonstruota į Šv. Juozapo cerkvę, pakeistas jos interjeras ir bokštų viršūnės.

Kalvarijų [Šv. Kryžiaus Atradimo] bažnyčia

Wilhelm Zacharczyk
Vilniaus albumas, nr. 50
Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

Vilniaus Kalvarijos su Kryžiaus kelio stotimis įkurtos kaip padėkos Viešpačiui ženklas už pergalę prieš rusų kariuomenę 1655–1661 m. Rusijos ir Lietuvos kare. Miškingi Verkių apylinkių kalneliai, atitinkamai pavadinti Golgotos, Marijos, Siono ir Alyvų kalno vardais, upelis, primenantis per Jeruzalę tekančią Kedroną, idealiai tiko Kalvarijoms įkurti. Bažnyčią, vienuolyną ir 20 naujų mūrinių koplyčių pastatė Vilniaus dominikonai. 1842 m. caro valdžia nusavino didžiąją dalį vienuolyno žemių, 1850 m. uždarė ir patį dominikonų vienuolyną – vienuoliai buvo iškelti į Trakų vienuolyną, o bažnyčia pateko diecezinių dvasininkų globon.

Wilhelmas Zacharczykas bažnyčios nuotraukai pasirinko statmeną kadro formatą, o nuotrauką pagyvino, nufotografavęs miestiečių porą.

Verkiai

Wilhelm Zacharczyk
Vilniaus albumas, nr. 51
Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

Ant medžiais apaugusio kalno stovi Verkių rūmai, o jo papėdėje, prie Neries upės – smuklė „Slomianka“. *Pasivaikščiojimų po Vilnių ir jo apylinkes* autorius Adomas Honoris Kirkoras mini šią pakeliui iš miesto į Verkius stovinčią smuklę, kuri buvo lankoma ne tik keliautojų, bet ir miesto gyventojų, į Kalvarijas atvykusių dievotų piligrimų. Vilniaus žinovas vaizdžiai aprašo apylinkes: „Norint daugiau sužinoti apie pasakišką Verkių vietovę, mažą vien pasidairyti aplinkui, reikia dar pasivaikščioti po aplinkinius miškus, kur praeivio akį keri ne vien skardis, ne viena žalia griova, virš bedugnės pakibęs vaizdingas medis, šniokščiantys upokšniai.“

Verkių apylinkės

Wilhelm Zacharczyk
Vilniaus albumas, nr. 52
Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

Ši paskutinė Wilhelmo Zacharczyko Vilniaus albumo nuotrauka užbaigia kelionę po senąjį Vilnių ir jo apylinkes. Joje tikriausiai užfiksuotas prieš Verkius plytintis kitas Neries krantas – už Antakalnio esantys Valakampiai ir Turniškės.

Eustachijus Tiškevičius

I. Obakevičius
Biržai, 1868
Skaitmeninė kopija
Lietuvos mokslų akademijos
Vrublevskių biblioteka

Istorikas, kolekcininkas, archeologas, Lietuvos archeologijos pradininkas, Vilniaus laikinosios archeologinės komisijos ir Vilniaus senienų muziejaus steigėjas.

Po sukilimo sustiprėjusios represijos prieš vietos kultūrą ir žmones palietė ir svarbiausią Lietuvos mokslo instituciją – grafo Eustachijaus Tiškevičiaus (1814–1873) iniciatyva 1855 m. įsteigtą Vilniaus laikinąją archeologijos komisi-

ją ir Vilniaus senienų muziejų. 1865 m. reorganizuojant muziejų dalis jo eksponatų išvežta į Maskvą ir perduota N. Rumiancevo muziejui, dalis 1866 m. – Vilniaus švietimo apygardai, vėliau – Vilniaus viešajai bibliotekai.

Lenkų filologo Stanisławo Mikuckio (1814–1890) parengtas lietuvių kalbos garsams pritaikytas graždankos raidynas, išspausdintas pirmojoje lietuviškoje knygoje graždankos rašmenimis

Жемойтско-литовскій букварь =
Абецелe жемайтишкай-летувишка

Žemaičių-lietuvių raidynas =
Žemaitiškai-lietuviška abėcėlė
Vilnius: A. Kirkoro spaustuvė, 1864
Skaitmeninė kopija
Vilniaus universiteto biblioteka

Kalendorius lietuvių kalba, išleistas rusiškais rašmenimis (graždanka)

Месяцесловъ хозяйственный на лето
Христово 1865. Календорюсъ
укишкacись антъ мѣту Вешпатесъ

Kalendorius ūkiškasis
ant metų Viešpaties 1865
Vilnius, 1865, 77 p.
Lietuvos nacionalinė Martyno
Mažvydo biblioteka

Knyga lietuvių kalba, išleista rusiškais rašmenimis (graždanka)

Кантычкась, арба Книнга гесмя паръ
Мотню Волончевски вискупа парвейзета
уръ ишнауе ишснауста

Kantyczkas, arba Kninga giesmiu
Vilnius, 1865, 748 p.
Lietuvos nacionalinė Martyno
Mažvydo biblioteka

Knyga lietuvių kalba,
išleista rusiškais rašmenimis
(graždanka)

*Трумпась катехизмась ауқицяусей
краишта виреснибей лійпанть
парашигась дель каталику януменесь и
мокслусь лейдамось ишпаустась*

Trumpas katekizmas

*Vilnius, 1865, 118 p.
Lietuvos nacionalinė Martyno
Mažvydo biblioteka*

Vilniaus generalgubernatoriaus
Michailo Muravjovo raštas
Vilniaus cenzūros komitetui dėl
lietuviškų knygų spausdinimo
lotyniškais raidėmis uždraudimo

*1864 m. birželio 5 d.
Lietuvos valstybės istorijos archyvas*

„Su šiuo raštu siųsdamas rusiškais rai-
dėmis atspausdintą lietuvišką abėcėlę
nurodau nuo šiol komitetui laikytis būti-
nos taisyklės: neleisti spausdinti nė vieno
lietuviško elementoriaus, rašyto lenkiš-
komis [lotyniškais] raidėmis; ir leisti
juos spausdinti tik tada, kai jie bus pagal
pridedamą pavyzdį perrašyti rušiškais
raidėmis.“ Infanterijos generolas M. Mu-
ravjovas.

Parodos komanda

Kuratoriai:

Margarita Matulytė
Dainius Junevičius

Koordinatorės:

Aistė Bimbirytė
Gabija Kasparavičiutė-Kaminskienė

Architektas ir dizaineris

Povilas Vincentas Jankūnas

Vertėja

Raminta Bumbulytė

Redaktorė

Ieva Puluikienė

Organizatorė

Projektą finansuoja

Informacinis partneris

Partneriai:

2025 m. spalio 7 d.

XIX amžiaus
fotografo
Wilhelmo
Zacharczyko
Vilnius

2026 m. kovo 8 d.